

معرفی و نقد کتاب

کتابخانه و کتابداری

طاهره مهاجرزاده^۱

تألیف: علی مزینانی. تهران: انتشارات سمت، چاپ
چهارم، سال ۱۳۸۲. ده + ۳۹۴ ص، ۱۸۵۰۰ ریال.

مقطع دکتری از واحد علوم تحقیقات دانشگاه آزاد اسلامی است، که در حال حاضر مدیر کل پردازش (خدمات فنی) در کتابخانه ملی جمهوری اسلامی است و تا به حال مقالات متعددی در زمینه اطلاعات، کتاب، کتابخانه‌های الکترونیکی و آینده کتابخانه‌ها با توجه به توسعه علوم، نوشته یا ترجمه کرده است که در مجلات معتبر کتابداری به چاپ رسیده است.

بنابر آنچه نویسنده در پیشگفتار آورده، هدف از تألیف این کتاب ارائه تصویری کلی از روند تکامل کتابخانه‌ها و بالطبع کتابداری، در جهان به ویژه در ایران است که مقولات و مفاهیم قدیم و جدید متعددی را شامل می‌شود و سعی شده مراحل مختلف رشد کتابخانه‌ها و کتابداری در ایران به صورتی ساده بیان شود. این کتاب برای دانشجویان رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی در مقطع کارشناسی به عنوان منبع اصلی، برای درسی با همین عنوان تدوین شده است که علاوه بر پیشگفتار، شامل یک مقاله ۱۳ صفحه‌ای و ۱۲ فصل است. بطور کلی بنابر توضیح نویسنده می‌توان گفت در

تاریخ کتابخانه و کتابداری ارتباط مستقیم با تاریخ پیدایش خط و کتابت دارد. از زمانی که بشر با کمک گرفتن از ابزارهایی مانند: سنگ، چوب، پوست و ... توانست افکارش را مکتوب سازد بنیان کتابخانه و کتابداری رقم خورد و در طول زمان با فراز و نشیب‌هایی مواجه بوده و رو به رشد و تعالی گذاشته است.

کتاب «کتابخانه و کتابداری» تألیف علی مزینانی، بطور کلی به بررسی سیر تاریخی کتابخانه و کتابداری از پیدایش خط تا قرن حاضر (پیشرفت فن‌آوری و استفاده از اینترنت) می‌پردازد.

کتاب حاضر برای بار چهارم تجدید چاپ شده است و کتاب جامع و مناسبی در زمینه کتابخانه و کتابداری است. این کتاب برای دانشجویان رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی تدوین شده است. نویسنده کتاب دارای تحصیلات کتابداری و اطلاع‌رسانی در

۱. کارشناس کتابداری و رئیس بخش آرشیو مطبوعات کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی

داده است. این کتاب را می‌توان به عنوان یک منبع مفید و نسبتاً جامعی در این رابطه در نظر گرفت. در این میان نوع نگارش نیز ساده، روان و قابل فهم برای دانشجویان در سطح کارشناسی است و بطور کلی کتاب به گونه‌ای است که با خواندن آن خواننده می‌تواند به یک جمع‌بندی کلی از تاریخ کتابخانه و کتابداری برسد.

در مقدمه کتاب قید شده که این اثر یک منبع آموزشی و درسی است. نویسنده با طرح سؤال در پایان هر فصل (بین ۳ تا ۱۳ سؤال بنابر مطالب هر فصل) این نکته را رعایت نموده است. همچنین در انتهای هر فصل منابعی را که نویسنده جهت تهیه مطالب آن فصل از آنها استفاده کرده، تحت عنوان «منابع مورد استفاده» معرفی نموده است که در یک بررسی اجمالی مشخص می‌شود، نگارنده بیشتر از منابع فارسی نسبتاً جدید استفاده کرده است (گرچه منابع قدیمی نیز به چشم می‌خورد که برخی از آنها به لحاظ نوع و اهمیت موضوع همچنان از اعتبار برخوردارند و استفاده از آنها به معنای روزآمد نبودن منابع نیست، مانند: شناختی از دانش‌شناسی، ص ۵۶ و یا نامه انجمن کتابداران، ص ۵۴).

شاید بتوان گفت یکی از نقاط ضعف این کتاب استفاده بسیار کم از منابع غیرفارسی است. گرچه شاید این نشان‌دهنده وجود خوراک فکری کافی به زبان فارسی باشد اما با توجه به دو بخش آخر کتاب، بهتر بود از منابع خارجی بیشتری استفاده می‌شد.

ذکر چند نکته لازم به نظر می‌رسد:

- در فصل ۱۲ وقتی در رابطه با بزرگراه‌های اطلاعاتی بحث می‌شود، تنها یک مقاله به

فصل اول نحوه شکل‌گیری و تکامل رسانه‌ها و اهداف و کارکرد حرفه‌ای کتابداری، در فصل دوم تا ششم تاریخ تکاملی کتابخانه‌های جهان به ویژه در مغرب زمین به صورتی مختصر، در فصل ششم به صورتی نسبتاً مفصل تاریخ کتابخانه‌های ایران از عهد باستان تا حال حاضر، در فصل هفتم انواع کتابخانه‌های ایران با تأکید بر آخرین پژوهش‌ها و یافته‌ها در این زمینه، در فصل هشتم به صورت ساده فرآیندهای خدمات فنی کتابداری و انواع رده‌بندی‌ها از گذشته تاکنون، در فصل نهم خدمات عمومی کتابداری، در فصل دهم اصول نظری و تأثیرات اجتماعی و حرفه‌ای کتابداری و در فصل یازدهم به صورتی مبسوط و جامع وضعیت کتابداری جدید و تحولات آن در ایران بررسی شده است. با توجه به استفاده از رایانه‌ها و انواع نرم‌افزارها در کتابخانه‌های ایران در این بخش سعی شده تا انواع نرم‌افزارهای کتابخانه و کاربردهای آن معرفی و تحلیل شود. همچنین تأثیر ارتباطات دوربرد و بزرگراه‌های اطلاعاتی به ویژه اینترنت و حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی به صورتی مبسوط ارائه شده است. در فصل دوازدهم به صورتی جامع سازمان‌ها و نهادهای حرفه‌ای و تخصصی کتابداری در ایران از نظر وظایف، عملکردها و تاریخچه معرفی شده و دیدگاهی کلی از وضعیت اطلاع‌رسانی ایران به تصویر کشیده شده و در انتهای این فصل بیش از ۱۲۰ عنوان کتاب و نشریه کتابداری معرفی شده که در واقع نوعی کتابشناسی گزیده در زمینه کتابداری است.

سیر تاریخی که نویسنده انتخاب نموده بسیار جذاب و دارای نظم منطقی است چرا که از پیدایش خط و آغاز کتابت شروع و به پایگاه‌های اینترنتی یعنی کاملترین شکل فن‌آوری‌های امروزه، مطالب را خاتمه

عنوان منبع معرفی شده است در حالی که با توجه به اهمیت این گونه مباحث بهتر بود از منابع بیشتری استفاده می‌شد و یا منابعی جهت مطالعه دانشجویان معرفی می‌شد.

- بطور کلی در رابطه با منابعی که جهت تصاویر و یا مطلب از آنها استفاده شده معرفی و ارجاع مستقیمی ارائه نشده است، مثلاً منبع برخی از تصاویر ذکر نشده و یا جزء در موارد معدود، استفاده از هر منبع به صورت مشخص ارائه نشده و بیشتر به صورت استنباطی از مطالب آنها استفاده شده است و دقیقاً معلوم نشده که از منابع معرفی شده در چه قسمت‌هایی استفاده شده است.

- تاریخ ورود حروف چاپی به ایران در صفحه ۴۹، سال ۱۳۰۸ هـ. ق و در صفحه ۵۸ سال ۱۰۲۷ ذکر شده است.

- برخی مثال‌ها نیاز به توضیح بیشتری دارند، مانند توضیح در مورد ISSN و ISBN که در کتاب بطور کلی در مورد آنها توضیح داده شده است. لازم است هر جزء آن بطور کامل مشخص گردد اما این کار انجام نشده و جهت به‌دست آوردن مطالب بیشتر نیز به منبعی ارجاع داده نشده است.

- در صفحه ۷۱ در رابطه با مواد غیرچاپی مواردی ذکر شده که در صفحات بعد در مورد هر یک توضیحاتی ارائه شده است اما در این میان توضیح در مورد گراف‌ها از قلم افتاده است.

- در صفحه ۱۲۷ مطرح شده نخستین کتابخانه‌های تخصصی فنی در دهه ۱۸۲۰م

تأسیس شده است در حالی که وقتی از مهمترین این کتابخانه‌ها نام برده می‌شود مشخص می‌شود کتابخانه کالج پزشکی مربوط به سال ۱۷۸۹ است.

بطور کلی این کتاب را می‌توان یکی از جامع‌ترین منابع در زمینه کتابخانه و کتابداری دانست و می‌تواند علاوه بر یک درس ۳ واحدی، جهت دروس دیگر نیز مورد استفاده قرار گیرد. و با توجه به این که از منابع مهم کتابداری بهترین استفاده را نموده و توانسته کمبودهایی مانند عدم برخورداری از مطالب منسجم در رابطه با بعضی موضوعات از قبیل: کتابخانه‌های ایران، کتابداری معاصر و شناسایی سازمان‌ها و نهادهای حرفه‌ای و تخصصی کتابداری را با ارائه فصل‌های ۶، ۱۱ و ۱۲ تا حدودی مرتفع سازد، می‌تواند برای مطالعه اقشار بیشتری مورد استفاده قرار گیرد و کسانی که نمی‌توانند منابع ذکر شده را مطالعه کنند با مطالعه این کتاب، با چکیده مهمترین مسائل آنها، می‌توانند آشنا شوند.

در انتها پیشنهاد می‌شود با توجه به گستردگی موضوعات این کتاب و معرفی آن به عنوان یک منبع درسی، توسط اساتید و صاحب‌نظران مورد نقد و بررسی قرار گیرد.